

Son 3 Yıllık Dönemde 18.2 Milyar ABD Doları Tutarında Özelleştirme Uygulaması Gerçekleştirilmiştir

Metin KİLCİ

Özelleştirme İdaresi Başkanı

Toprak İşveren: Ülkemizde özelleştirme çalışmaları son hızla devam ediyor. Bu çalışmalar hakkında bilgi verir misiniz?

Metin KİLCİ: Özelleştirme olgusu 1970'lerden itibaren başta İngiltere olmak üzere birçok ülkede uygulanmaya başlamış ve kısa süre içerisinde tamamlanmıştır. Ülkemizde özelleştirme çalışmaları ise ciddi anlamda 1983 yılından itibaren gündeme gelmiş ve bu çerçevede ilk hukuki düzenleme 1984 yılında çıkarılan 2983 sayılı kanunla yapılmıştır.

1994 yılında 4046 sayılı Özelleştirme Kanunu çıkartılıp, Özelleştirme İdaresi Başkanlığı kurularak Özelleştirme çalışmalarına hız verilmiştir. Ama bu süre zarfında değişik nedenlerle ciddi özelleştirmeler yapılamamıştır. 2002 yılından itibaren oluşan siyasi istikrar ve kararlılıkla ciddi özelleştirmeler yapılmaya başlanmış ve yapılmaya devam edilmektedir.

2003 yılının başından itibaren yaşanan ekonomik ve siyasi istikrar ile birlikte ülkemizin özelleştirme yolculuğunda önemli ve ayrı tutulması gereken bir döneme girdiğimizi rahatlıkla ifade edebiliriz. Bu çerçevede Özelleştirme İdaresi Başkanlığı olarak; 854 milyon ABD Doları 2003 yılında, 1.4 milyar ABD Doları 2004 yılında ve 16.2 milyar ABD Doları 2005 yılında olmak üzere son 3 yıllık dönemde 18.2 milyar ABD Doları tutarında özelleştirme uygulaması gerçekleştirilmiştir. 2005 yılı içerisinde ERDEMİR, TÜPRAŞ ve TELEKOM gibi 15 yılı aşkın bir süredir özelleştirme portföyünde bulunan ve artık özelleştirileceğine kimsenin inanmadığı kuruluşların özelleştirilmesi gerçekleştirilmiştir. Bu kuruluşların özelleştirilmesi TÜRKİYE'nin özelleştirme konusundaki samimiyeti ve kararlılığı açısından uluslararası piyasalarda özelleştirme uygulamaları açısından bir dönüm noktası oluşturmuştur.

Bu uygulamalarla 2.7 milyar ABD Doları Hazine'ye olmak üzere kamu finansmanına 3.1 milyar ABD Doları tutarında nakit kaynak sağlanmıştır.

2003-2005 yılları arasında özelleştirilen kuruluşlara baktığımızda aralarında gübre fabrikalarının, otel ve turizm tesislerinin, tekel alkol fabrikalarının, denizcilik ve telekomünikasyon gibi sektörlerde 45 Şirketteki Kamu Hisselerinin tamamı veya bir bölümü, 28 işletme, 6 liman, 1000'in üzerinde varlık ve gayrimenkulün satışı/işletme hakkı ve devri uygulaması gerçekleştirilmiştir. Böylelikle son üç yılda yapılması öngörülen özelleştirme ihalelerinin tamamına yakın kısmı gerçekleştirilmiştir.

Türk Telekom'un % 55 oranındaki hissesi Saudi Oger ve Telecom Italia ortaklığı Ojer Telekomünikasyon A.Ş.'ne 6,55 Milyar ABD Doları tutarı bedel ile devredilmiştir. Bu ihale özelleştirme tarihinin tek kalemde yapılan en yüksek tutarlı özelleştirme işlemi olmuştur. Telekom özelleştirmesi faiz oranları ve Türk ekonomisinin güvenilirliği üzerinde son derece olumlu etkilere yol açmıştır.

Mersin ve İskenderun limanlarının ardından Ülkemizin önemli limanlarından biri olan TCDD İzmir limanının, Bandırma, Derince ve Samsun limanlarının, Elektrik Dağıtım Şirketlerinin, Şeker

Fabrikaları ve Emekli Sandığının Çelik Palas ve Tarabya otellerinin özelleştirme hazırlık çalışmaları hızla devam etmektedir. Bu kuruluş ve varlıklar için önümüzdeki dönemde ihaleye çıkılması planlanmaktadır.

Elektrik dağıtım şirketlerinin özelleştirilmesi konusunda çalışmalarımız son aşamaya gelmiştir. Elektrik sektöründe yapılacak özelleştirmelere dağıtım sektöründen başlanarak özelleştirme işlemlerinin 31 Aralık 2006 tarihine kadar tamamlanması hedeflenmektedir.

Türkiye Elektrik Dağıtım A.Ş. (TEDAŞ) Özelleştirme Yüksek Kurulu'nun 02.04.2004 tarih ve 2004/22 sayılı Kararı ile özelleştirme programına alınmıştır. Bu kapsamda TEDAŞ'a ait 20 adet görev bölgesinin şirketleştirilmesi ile ilgili olarak, 4046 sayılı Kanunun 4. maddesi çerçevesinde 14 yeni şirket kurulmuştur.

Elektrik üretim santrallerinin özelleştirme çalışmalarına ise 2006 yılında başlanması hedeflenmektedir.

Elektrik dağıtım ve üretim tesislerinin özelleştirme çalışmalarına ek olarak 2006 yılında; Şeker Fabrikaları, şans oyunları, PETKİM, THY ve TEKEL Sigara Fabrikalarının da özelleştirme işlemleri devam edecektir.

Toprak İşveren: Özelleştirme yapılırken öncelikleri ne şekilde belirliyorsunuz? Piyasada tekel oluşmaması, ulusal çıkarların zarar görmemesi için ne gibi önlemler alınıyor?

Metin KİLCİ: Özelleştirme yapılırken aşağıdaki önceliklerin yerine getirilmesine önem verilmektedir. Ancak bu önceliklerle birlikte en önemli unsurlardan bir tanesi de, yatırımcıların özelleştirilecek kuruluşlara yatırım yapmaya istekli olmasıdır. Özelleştirme iki taraflı bir iradenin birlikte yerine gelmesi ile mümkün olabilecek bir uygulamadır. Bizim özelleştirme isteğimizin yatırımcıların satın alma talebinin aynı dönemde oluşması ile gerçekleştirilebilecektir. O yüzden en önemli unsurlardan biri de yatırımcıların ilgi duyduğu kuruluşların doğru zamanda özelleştirilmeye hazır hale getirilebilmesidir. Özelleştirme konusundaki öncelik ve temel ilkelerimiz; rekabete dayalı piyasa ekonomisinin oluşturulması, kamu finansmanının zarar eden kuruluşların yarattığı finansman yükünden kurtulması, sabit sermaye yatırımlarının özel sektör tarafından yapılmasının sağlanması olarak sıralanabilir.

Bu amaç ve ilkeleri gerçekleştirmek için geçtiğimiz 3 yıllık dönemde yoğun, kapsamlı ve kararlı bir çalışmanın sonucunda çok sayıda özelleştirme işlemi gerçekleştirilmiştir.

Özelleştirmenin temel amaçlarından biri de serbest piyasa koşullarının oluşturulmasına katkı sağlamaktır. Bu doğrultuda tekelleşmenin önlenmesi ve etkin rekabet ortamının sağlanması için ilgi ve görev alanına göre Rekabet Kurumu, Telekomünikasyon Kurumu ve Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu vb. kurumların desteği ve onayı alınmaktadır. Özelleştirme sonrasında piyasa da tekel oluşmaması, oluşan tekellerin hakim durumlarını tüketici aleyhine kötüye kullanmamaları ve ulusal çıkarların zarar görmemesi için gerekli tedbirleri alınması piyasaların düzenlenmesinden ve denetlenmesinden sorumlu olan bu kuruluşların görevleri arasına girmektedir.

Toprak İşveren: Yabancı sermaye konusunda ne düşünüyorsunuz? Son günlerde çok önemli kuruluşlarımızın- Tüpraş, Türk Telekom gibi- özelleştirilmesi, yabancı sermaye açısından bir çekim alanı oluşturur mu?

Metin KİLCİ: Bugün en çok yabancı sermaye çeken ülkeler gelişmiş ülkelerdir. Dünyada mevcut sermaye miktarındaki ortalama yıllık artış % 25 olmasına rağmen, gelişmiş ülkeler hala dünya sermaye akışının % 80'den fazlasını çekmeye devam etmektedir.

Yabancı sermayede aslan payı gelişmiş ülkeler tarafından alındıktan sonra, geri kalan sınırlı sermaye için yeni doğmakta olan pazarlar arasında çok fazla rekabet yaşanmaktadır.

Türkiye'nin bu yoğun rekabet ortamında yabancı sermayeden aldığı pay % 1,1 civarındadır. Çin (% 40,9), Arjantin (% 11,2), Singapur (% 10,7), Meksika (%8,7), Malezya (%7,7), Macaristan (% 4,1) ve Endonezya (% 3,5) gibi yeni doğmakta olan pazarlar ile karşılaştırıldığında, bu oldukça üzücü ve düşük bir orandır.

Ülkeler büyük çapta özelleştirme programlarına giriştiklerinde, bu işlemin başarılı olması için önemli ölçüde ve eşit muameleye tabi yabancı sermaye akışına da ihtiyaç duyulmaktadır. Bu yalnızca, yerli pazarlardaki az seviyedeki birikim miktarlarına ve dolayısıyla da düşük yatırım kapasitesine kıyasla mevcut olan daha büyük yabancı sermaye varlığından ötürü değil, aynı zamanda, bu sermayelerin beraberinde aktarılan teknik becerilerden ötürü de gereklidir.

Sermayenin kaynağına dair tartışmaları bir yana bırakırsak, iyi bir özelleştirme programının hedefleri, Kamuya ait mal ve hizmet üretim birimlerinin modernleşmesi ve verimliliğin artması, kamuya verilen hizmetlerin geliştirilmesi ve hükümet bütçe yükünün azaltılmasıdır.

Bir özelleştirme programında esas konu, teknoloji transferini gerçekleştirebilen, KİT'lerin modernleştirilmesine yardımları dokunan ve bütçedeki baskıyı azaltabilen uzun vadeli doğru yatırımcıları çekerek, hedeflere ulaşılmasını sağlamak olmalıdır. İyi bir performans için sahip olunacak hakların yanı sıra, düzenleyici yapı ve yeni sahiplerin sorumluluklarının özetlenmesindeki ayrıcalıklar iyi tanımlandığı sürece, bir yatırımın arkasında hangi sermayenin bulunduğu önemli olmamaktadır.

Ülkemizde son yıllarda ihalelere yerli firmaların yanı sıra çok sayıda yabancı yatırımcının da iştirak etmiş olduğu görülmektedir. Bunun temel nedenleri olarak yatırım ortamının iyileştirilmesi, tüm yatırımcılara eşit koşulların sağlanması, ihalelerde şeffaflık ilkesinin uygulanmış olması ile siyasi ve ekonomik istikrarın sağlanmış olmasıdır. Bu duruma en iyi örnek; Telekom, TÜPRAŞ, Erdemir ve limanlar ihalelerine çok sayıda yabancı yatırımcının katılımı olmuştur.

Toprak İşveren: Özelleştirme ile ilgili yasal zeminin oturtulmasında ve yapısal reformların gerçekleştirilmesinde sorunlarla karşılaşmaktadır. Bu alanda yeni bir yasal düzenlemeye ihtiyaç duyuyor musunuz?

Metin KİLCİ: Özelleştirme süreci içerisinde yasal zeminin oturtulmasında ve yapısal reformların gerçekleştirilmesinde karşılaşılan sorunlar yasal ve idari düzenlemeler ile süratle giderilmiştir.

Bu çerçevede yapılan düzenlemelere; Özelleştirme Yüksek Kurulunun oluşumunda yapılan değişiklikler ve özelleştirilen kuruluşlarda çalışan personelin nakline ilişkin uygulamada ortaya çıkan sorunların giderilmesi ilgili düzenlemeler örnek olarak verilebilir. Bundan sonraki dönemde de ihtiyaç duyulması halinde yeni düzenlemeler yapılabilecektir.

Toprak İşveren: Özelleştirmenin bir de sosyal boyutu var. Özelleştirme sonrası çalışanların durumu ile ilgili olarak ne gibi çalışmalar yapılıyor? Bir toplumsal uzlaşmadan söz edebilir miyiz?

Metin KILCI: Ülkemizdeki özelleştirme uygulamalarında dikkat ettiğimiz bir önemli bir husus da bu kuruluşlarda çalışan işçilerin ve ailelerinin mağdur edilmemesi ve özelleştirme çalışmalarının toplumun sosyal dengesi üzerinde olumsuz yansımalara neden olmamasıdır. Bu bağlamda Bakanlar Kurulu tarafından yapılan bir düzenleme ile 1992 yılından sonra özelleştirilen kuruluşlarda çalışan işini kaybedenlerin diğer kamu kurum ve kuruluşlarında geçici personel statüsünde işe yerleştirilmelerine karar verilmiştir. Bu çerçevede özelleştirmeler sonrasında işlerini kaybeden toplam 14.081 kişi başvuruda bulunmuş ve yapılan incelemelerde 11.254 kişi uygun görülmüş ve atama teklifleri yapılmak üzere Devlet Personel Başkanlığına gönderilmiştir. Bundan sonra yapılacak özelleştirme uygulamaları sonucu işini kaybedecek olanlar da bu esaslardan yararlanabileceklerdir.

Özelleştirmenin istihdam ve sosyal boyutuna ilişkin çalışmalarımız içerisinde yer alan bir diğer çalışma da Özelleştirme Sosyal Destek Projesi'dir. Özelleştirme Sosyal Destek Projesi, Dünya Bankası ile Hazine Müsteşarlığı arasında imzalanan Kredi Anlaşması kapsamında yürütülmektedir.

Sosyal destek sağlamaya yönelik Projenin amaçları şöyle sıralanabilir:

- Kıdem, ihbar tazminatı ve İş Kaybı Tazminatı Tazminatlarının finanse edilmesi
- Özelleştirmenin ve ekonomik programlarının işgücü üzerinde yaratabileceği sosyal etkilerinin azaltılması
- Özelleştirmenin sosyal etkilerinin izlenmesi.

Projenin tazminat ödemeleri bölümü kapsamında 42 işletmede toplam 18.023 kişi için kıdem ve iş kaybı tazminatı ödemesi gerçekleştirilmiştir.

ÖSDP'nin ikinci bölümü Yeniden İşe Yerleştirme Hizmetlerini kapsamaktadır. Bu bölüm, hem KİT'lerin özelleştirilmeleri sonucu işten çıkarılan işçilere, hem de ikincil derecede işsiz kalanlara yeniden işe yerleştirme hizmetleri vererek tekrar iş gücü piyasasına kazandırılmalarını amaçlamaktadır. Dünya Bankası'ndan sağlanan kredinin 25 milyon ABD Doları, Yeniden İşe Yerleştirme Hizmetleri için ayrılmıştır.

Yeniden İşe Yerleştirme Hizmetleri Programı kapsamındaki hizmetler, Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü ve İŞKUR İl Müdürlükleri (İŞKUR) ile Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı (KOSGEB) Merkezleri tarafından, hizmet sağlayıcılar vasıtasıyla verilmiştir. Bu kurumlar, danışmanlık, mesleki eğitim, toplum yararına çalışma programı, küçük ölçekli iş kurma danışmanlık desteği ve inkubatör hizmetlerini verirken, katılımcılara ücretsiz kurs ve danışmanlık yanında hizmetin türüne göre, ulaşım gideri, asgari ücret gibi olanaklar da sağlamaktadırlar.

15.11.2005 itibariyle, bu hizmetlerden toplam 30.187 kişi faydalanmış ve hizmete göre yaratılan istihdam veya istihdam edilen kişi sayısı toplam 14.870 olmuştur. Projenin 31.12.2005'de sona ermesiyle beraber bu rakamın 15.727'ye ulaşması beklenmektedir.